

venskih izrazov, za katere doslej ni vedel ali jih je bil že pozabil. In če pazno beremo »Bratski spor«, vidimo še nekaj: Evripides je bil res čisto moderen človek, kakor da bi bil gledal našo dobo! Zakaj še danes — kakor takrat — se zgodi, da se dve stranki dogovorita, izvrševati oblast menjema, vsaka en čas; toda prva stranka, ki pride prva na vrsto, se oblasti navadi in je ne da več iz rok. Takó-le de Eteokles:

...v prostranstvo bi polétel k solncev vzhodu, zemlji se v drob pogreznil, ko bi mogel, za last največjega bogov — gospodstvo. In ta dragulj naj dam iz rok? Ne...

(Verzi 504., 505., 506.)

Dr. J. D.

Dr. Janez Mencinger: Izbrani spisi. Izdala »Matica Slovenska«. Uredil dr. Jos. Tominšek. III. zv.: povesti, satire, članki. V Ljubljani, 1922. Prvi zvezek Izbranih spisov (Jerica, Vetrogončič, Človek toliko velja, kar plača) je izdala »Matica« pod istim uredništvom l. 1911, drugi zvezek (Bore mladost, Skušnjave in izkušnje, Zlato pa sir) pa l. 1913. Prvi zvezek je pisatelj še doživel; umrl je — kakor znano — dne 12. aprila 1912. Zaradi svetovne vojne je šele lani »Matica« mogla izdati tretji zvezek.

Na prvem mestu prinaša ta zvezek povestico »Zgubljeni, pa spet najdeni sin«. Spis je zanimiv v več ozirih: bil je prvi spis I. zvezka »Slovenskih večernic« (l. 1860); spis bi bil moral prav za prav priti v I. zvezek Izbranih spisov, ker po času in pisateljevem razvoju tiče tja. A zdi se, da ga je urednik šele zdaj zasledil. Dobro, da ga je. (Tudi dr. Grafenauer ga v svoji veliki Zgodovini novejšega slov. slovstva še ne omenja.) Je to povest za ljudstvo, z moralnim naukom na koncu. — »Mešana gospoda«, obraz iz vsakdanjega življenja (ponatis iz Ljublj. Zvona, I. 1881), str. 37—78. Ta humoreska, ki jo je Mencinger napisal po petnajstletnem molku (na leposlovnem polju), je — kakor piše urednik — zadnja prava povest Mencingerjeva. Ta spis zahteva precej izurjenosti bralčeve; saj urednik sam (str. 153) pravi, da je n. pr. »usoda Medvedovega mačka do konca — in še preko konca — misteriozna«. Čitatelj v resnici ne ve, zakaj ta maček na koncu še mijavka. Mencinger ima čisto svojo tehniko. Dočim vsako Jurčičevo povest z lahkoto pregledaš in obновиš, če treba, bi »Mešana gospoda« le spreten, zelo pazljiv čitatelj mogel ob kratkem povedati. — Najbolj smo veseli parodije: »Čmoka v zar in Ušperna«. Izviren roman. Iz kani-balščine poslovenil Sivor. (Str. 79—102.) Urednik je storil vse, da živo čutimo vsak udarec, vsak smehljač te satire; na str. 162 nsl. nam namreč prav drastično kaže Kodrov slog. To je bila res izborna misel, da je ponatisnil »Oreharjevega Blaža«, potem pa dodal še »evetke« iz drugih Kodrovih romanov in povesti. — Klasičen donesek k zgodovini leposlovne kritike pri Slovencih je satira »Vodnikov Vršac, potlej pa še nekaj«, str. 103—116 (ponatis iz Ljubljanskega Zvona, 1885). Urednik je dodal opomb str. 175 do 208 drobnega in najdrobnejšega tiska; cela mono-

grafija mu je narastla ob polemiki dr. Mahniča proti S. Gregorčiču. Iz zadnjih dveh spisov vidimo, kako duhovit in visoko naobražen mož je bil Mencinger. — »Kmet in narodnost«, str. 117 do 145 (ponatis iz Bleiw. Novic 1866). Članek je poljudno znanstvena razprava o velikanski moči idej, posebno narodnostne ideje. Tudi še danes aktualen. — V dodatku (str. 211 nsl.) čitamo še izborno parodijo Mencingerjevo na koseščino (iz Ljublj. Zvona, 1912).

Dodobra bomo Mencingerja seveda spoznali šele, ko dobimo v roke njegovega »Abadona« ter »Mojo hojo na Triglav«, ki ju željno pričakujemo; vendar nam je urednik že v tem (III.) zvezku v Predgovoru (str. 3—28) očrtal pglavitne znake tega izrednega moža, ki nam s svojim globokim krščanstvom, s svojo globoko vero v osebnega Boga kaže izhod iz težkih blodenj sodobnega materializma.

J. Db.

Josip Jurčič: Spisi. Uredil dr. Ivan Grafenauer. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1923. II. zvezek: Jurij Kobila. — Tihotapec. — Vrban Smukova ženitev. — Kloštrski žolnir. — Grad Rojinje. — Golida. — X. zvezek: Slovenski svetec in učitelj. — Veronika Deseniška. Zdaj imamo v Grafenauerjevi izdaji domala vse leposlovne spise Jurčičeve pri rokah. II. zvezek prinaša »Tihotapca«, poleg »Domna«, Jurčičevo najboljšo povest; X. zvezek pa »Slov. svetca in učitelja«, ki je bil v Ljubljanskem Zvonu 1886 prvič in je v tej zbirki drugič natisnjen. »Opomenje« je za II. zvezek urednik napisal 24 strani drobnega tiska, za X. zvezek pa 31. Kakor se iz vsega vidi, je imel urednik pri spisovanju »opomenje« dvojni smoter pred očmi: najprej ta, da čitatelju posreduje stvarno razumevanje vseh teh spisov in vseh posameznosti v njih, ki bi utegnile biti neznane; potem pa te »opomnje« navajajo čitatelja, tudi estetično uživati najvažnejše spise Jurčičeve s tem, da kažejo, kje je Jurčič snov dobil, kako jo uporabil, pri kom se učil. Estetično izobrazuje čitatelja tudi to, da mu urednik poleg velikih vrlin ne zamolči tudi slabših strani, ki se semtertja nahajajo v nekaterih povestih (n. pr. risanje luteranske dobe v »Juriju Kobili«, neverjetnost odločilnega dejanja v »Kloštrskem žolnirju«, nedoslednost v risanju značaja grofa Friderika v »Veroniki Deseniški« ter pomanjkanje dramatične napetosti v prvih štirih činih; zlasti odločno poudarja zmoto Jurčičevo, ki trdi, da sta bila brata Ciril in Metod Slovana in da sta kot taka za svoj rod bila pripravljena trpeti, dočim sta bila Grka in sta šla na Moravsko učiti ne iz novodobnega nacionalizma, ampak iz starokrščanske verske gorečnosti). S posebnim veseljem čitamo »opomnje« za »Slov. svetca in učitelja«, ki upoštevajo najnovejše preiskave Pastrnkove, Snopkove, Grivčeve, Kidričeve. Ob tem se nam kar hudo zdi, da Jurčič ni poznal papeža Ivana VIII. pisem na nemške škofe, priobčenih prvič l. 1880.

Lahko torej ob koncu izdaje rečemo, da je bil Grafenauer vesten urednik Jurčičevih spisov, ki je prvotni tekst ohranil, kar le mogoče, v prvotni

obliki, pojasnil vestno vse, kjer je bilo treba, in pokazal Jurčiča tudi kot umetnika tistim, ki se hočejo ob kratkem o tem poučiti. J. Db.

Simon Jenko: Izbrani spisi za mladino. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flere. Z risbami okrasil Franjo Stiplovšek. V Ljubljani, 1923. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna. (Slov. pesniki in pisatelji VII. zvezek.)

V zaslužni in čedni zbirki je Jenkov zvezek zdaj najzanimivejši. Prinaša namreč na 52 straneh uvoda in v tolmaču premnogo novega biografičnega in snovnega gradiva. Nabral je Erjavec. Izbera je dobra. Pogrešam le »Slutnjo«, ki je po mojem mnenju čudovito pristna slovenska balada. »Dober streljaj« med cesarsko cesto in Podrečo utegne biti slab kašipot. Zato, ker je — štilizem. Z ilustracijami zbirke pa sploh nisem zadovoljen. Princip takega okrasja (duh moderne tolmači stari čas in okus!) je pogrešen. Po Vavpotičevem »Desetem bratu« in Smrekarjevem »Krpnu« bi morali to vedeti! Dr. I. P.

Razprave I. Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Ljubljana, 1923. Dne 6. oktobra 1921 se je vršil ustanovni občni zbor Znanstvenega društva za humanistične vede, v katerem opravičeno vidimo začetek naše Akademije znanosti. Plod dveletnega delovanja društva so pričujoče Razprave in tudi že par samostojnih del (Vebrovi Etika in Analitična filozofija, Ramovševa Historična gramatika slovenskega jezika pa je v tisku).

Razprave obsegajo devet študij iz zgodovine, kulturne zgodovine, filozofije in jezikoslovja. Prijatelj ugotavlja v spisu Predzgodovina ustanovitve »Slovenske matice«, da je bil A. M. Slomšek prvi, ki je zamislil ustanovitev Slovenske matice po vzoru Matice pri drugih slovanskih narodih. L. 1845 je napravil vlogo na vlado v Ljubljani za ustanovitev društva, ki bi izdajalo poljudne knjige. L. 1850 je zopet dr. Šubic sprožil idejo Matice. L. 1860 svetuje njeno ustanovitev ruski slovanofil I. S. Aksakov, ki potuje skozi Slovenijo, F. Hočevar jo zagovarja v Novicah in l. 1863 že izdasta Fr. Levstik in L. Toman tozadevni oklic na Slovence. Skupina domoljubov v Mariboru je bila posebno podjetna, zbrala prvi fond, napravila načrt pravil in 8. marca istega leta se je vršil že ustanovni občni zbor v ljubljanski čitalnici. Ob tem vprašanju so se še enkrat in odločilno spoprijeli privrženci ilirizma na Koroškem s pristaši realne Prešernove smeri, ki jo je predstavljal Levstik. Slovenska matica je zmagala. — Dr. Fr. Kos se bavi v članku Iz zgodovine devinskih grofov z zgodovino imenovane rodbine od začetka 12. do konca 14. stoletja, njihovimi zvezami z grofi goriškimi in dolgotrajnimi boji z oglejskimi patriarhi. — Lj. Hauptmann skuša rešiti v spisu Mejna grofija spodnje-panonska več na zgodnjo slovensko zgodovino nanašajočih se vprašanj, spadajočih v kritiko virov, zgodovinsko geografijo in politično zgodovino. — Za novejšo slovensko kulturno zgodovino pa je najvažnejši Fr. Kidriča spis

Ogrodje za biografijo Primoža Trubarja. Pisatelj ustvarja na podlagi vsega dosedaj znanega materiala osnovo za zanesljivo biografijo Trubarja in pri tem kritično pretrese posebno štiri zgodnje doneske k Trubarjevi biografiji, ki jih predstavljajo: Govor J. Andreae ob grobu P. Trubarja iz l. 1586; zbirka doneskov k zgodovini reformacije na Kranjskem, ki jo je začel sestavljati l. 1605 škof Tomaž Hren za sekovskega škofa Brennerja; odstavki o Trubarju v Gründlicher Gegenbericht Jakoba Rosolzena iz l. 1606 in Valvasorjevi podatki o Trubarju na raznih mestih v »Ehre...«

V tem spisu me je zanimalo par, sicer že zadosti znanih mest, ki se nanašajo na umetnostne spomenike. Dodajem nekaj opazk, da zadobi ena ali druga poteza malo več jasnosti.

Na str. 181 navaja pisatelj mesto iz Kat. z dvejma izl. str. 525 v Registru in natančneje istotam str. 267, kjer Trubar pripoveduje, da je dal njegov oče cerkev sv. Roka na Raščici nekemu hrvaškemu slikarju slikati; l. 1528 pa so Turki cerkev požgali in slike uničili. Pripoveduje sicer, da so slikam oči izteknili in da so popadale raz steno, a vseeno me je zanimalo, če se mogoče vsaj pod beležem le ni ohranil kak ostanek. Preiskal sem cerkev in konstatiral, da je prezbitერი, kjer bi take ostanke v prvi vrsti pričakovali, ves iz novejše dobe in tudi na stenah ladje, ki se zde vsaj deloma stare, nisem mogel dognati sledov slik. Kakor bi nas sicer bradači iz konca XV. ali zač. XVI. stoletja zanimali, je torej vsak up zaman, da bi jih mogli še kdaj videti.

Na strani 226 navaja pisatelj mesto iz Katekizma l. 1575, kjer Trubar našteva božja pota, proti katerim se je boril; na strani 229 pa to mesto komentira. K temu par pojasnil: »Pod Gradcem nad Ljubljano« bi mogla biti božja pot na Dóbrovi pri Ljubljani, mogoče pa bi prišla v poštev tudi velika cerkev sv. Petra na Dvoru pri Polhovem Gradcu, ki je res pod (Polhovim) Gradcem in so jo baš v Trubarjevem času gradili (1524 do 1561, zanimivi portal ima letnico 1544). Za to govori lega in velika razkošnost stavbe; razen tega je nji nasproti preko ceste še druga cerkev, ki je l. 1526 že obstajala;¹ za Dobrovo pa je dejstvo, da je bila od nekdanj zelo obiskana božja pot. — »Nad Laškim« se prav gotovo nanaša na Svétino, fara Št. Rupert nad Laškim, kjer je bila že v XV. stoletju sloveča božja pot in kjer je že iz XV. stoletja stala velika in bogato opremljena cerkev; tudi tu je v bližini glavne še druga, manjša cerkev. Svetina je tudi res nad Laškim, dočim je Marija na Gradcu pod Laškim. — »Na Kumi« je mišljena pošaja pot na Kumu v fari Dobovec nasproti postaji Trbovlje. Gora Kum se nahaja na jugu od Save in je na Dolenjskem. Pisatelj je bržkone zaradi imenske skupnosti s Sv. Joštom pri Kranju na Gorenjskem v naglici ti dve božji poti zamenjal. Tudi na Kumu se nahajata že od

¹ Izvestja Muz. dr. za Kr. V. (1895) str. 143 (Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526.).